

bi bunun bir imtihan olduğunu belirterek İsrâiloğulları'nın ona tapmasına engel olmaya çalışmıştır (Tâhâ 20/90-94).

Batılı araştırmacılar, Tevrat'ın aslı gibi Kur'an'ın da ilâhî kaynaktan geldiği gerçeğini göz ardı edip kıssanın Kur'an ve Tevrat'ta yer alan anlatımı arasındaki benzerliklerden yola çıkmış ve Kur'an'ın bu kıssayı yahudi geleneğinden aktardığını ileri sürmüştür. Hatta bazıları, Hz. Peygamber'in bu kıssayı yahudilerden öğrenip ilgi çekici hale getirerek Kur'an'a eklediğini iddia etmiştir. Reformist Yahudiliğin öncülerinden Abraham Geiger, A'râf sûresinin 150. âyetiyle Talmud'da zikredilen Hur hikâyesi arasında ilişki kurarak hikâyenin yahudi kaynaklarından alınmış olduğunu söylemiştir (*Judaism and Islam*, s. 130).

Bâbil Talmudu'na göre Hur'un cesedini gören Hârûn onların isteklerini yerine getirmede takdirde kendisinin de öldürüleceğini düşünür ve İsrâiloğulları'na itaat eder (Sanhedrin, 7^a). A'râf sûresinin 150. âyetine göre, "Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız!" diyerek kardeşini İsrâiloğulları'nın buzağıya tapmasına engel olmamakla suçlayan Mûsâ'ya karşı Hârûn'un, "Kavmim beni güçsüz buldu; az kalsın beni öldürüyordu" diyerek kendisini savunmasını Geiger, Kur'an'ın da Tevrat gibi buzağı heykelini yapanın Hârûn olduğuna işaret ettiği şeklinde yorumlamaktadır. Halbuki Kur'an'da altın buzağının söz konusu edildiği âyetlerin hiçbirinden heykeli Hârûn'un yaptığı sonucunu çıkarmak mümkün değildir.

Geiger, iki kıssa arasındaki temel ayrılığı oluşturan buzağının Sâmîrî tarafından yapılmasını ve ses çıkarması olayını *Pirke Rabbi Eliezer* isimli bir Midraş kitabında yer alan rivayetlere dayandırmaktadır. Ancak Emevî hânedanı hakkında bilgiler içeren bu tamamlanmamış eserin IX. yüzyıl başında Filistin'de yazılmış olduğu bilinmektedir (Strack, s. 226). Nitekim Jeffery de Kur'an'daki Sâmîrî kıssasının *Pirke Rabbi Eliezer*'e dayanmasının çok uzak bir ihtimal olduğunu belirtmektedir (*The Foreign Vocabulary*, s. 158). Rippin de bu hikâyeleri içeren yahudi kaynaklarının İslâm'ın doğuşundan sonra ortaya çıkmış olduğuna dikkat çekmekte, dolayısıyla Kur'an'ın anlatımının bu kıssaların en eski kaydını oluşturduğunu ifade etmektedir (*El²* [İng.], VIII, 1046).

Sâmîrî kıssası Türk-İslâm edebiyatında kıssa-ı enbiyâ, Hz. Mûsâ hakkında kaleme alınmış mesneviler, *Envârü'l-âşıkîn* ve *Mârifetnâme* gibi eserlerle dinî-destanî metinlerde İsrâiloğulları'nı tevhid inancın-

dan saptırması bakımından yer almış, ayrıca divan şairlerinin çeşitli beyitlerinde de ondan bahsedilmiştir. Bu bakımdan Sâmîrî'yi klasik Türk şiirinde Kârûn, Firavun gibi kıssa-ı enbiyâ kaynaklı olumsuz tiplerin dahil olduğu grup çerçevesinde ele almak mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, IX, 206; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Beyrut 1403/1983, II, 549; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, Beyrut 1411/1990, XXII, 87; A. Geiger, *Judaism and Islam* (trc. F. M. Young), Madras 1898, s. 130; A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*, Baroda 1938, s. 158; H. L. Strack, *Introduction to the Talmud and Midrash*, Philadelphia 1959, s. 226; Moshe David Herr, "Pirke De-Rabbi Eliezer", *EJd.*, XIII, 559; B. Heller - [A. Rippin], "al-Sâmîrî", *El²* (İng.), VIII, 1046.

MAHMUT SALİHOĞLU

SÂMİRİLER

(السامريون)

Yahudilerle benzer inanç ve ibadetlere sahip olan, ancak ayrı bir grup olarak varlığını sürdüren dinî-etnik topluluk.

Arapça'da Sâmîre veya Sâmîriyyûn şeklinde isimlendirilen Sâmîrîler'in gerek adı gerekse kökeni hususunda biri yahudi, diğeri Sâmîrî kaynaklarına dayanan iki farklı görüş mevcuttur. Yahudiler bu grubu, Filistin topraklarının kuzeyindeki Sâmîriye şehri ve çevresi için kullanılan İbrânîce Şomron kelimesine nisbetle Şomronim diye adlandırır. Şomronim ismi Eski Ahid'de dinî ve etnik açıdan karışık bir topluluğu ifade etmek üzere bir yerde geçer (II. Krallar, 17/29). Şamerim (Şomerim) ismini benimseyen Sâmîrîler ise kendilerini olumsuz çağrışımı olan Şomronim ile ilişkilendirmeyip İsrâil (Yûsuf ve Levi) soyundan gelen ve kohenliği devam ettiren bir topluluk diye kabul eder. İbrânîce'de şamerim "gözetenler, koruyucular" mânasına gelir. "Tanrı ile yapılan ahdin ve hakikatın muhafızları" anlamında kullanılan kelime bu anlamıyla diğer İsrâiloğulları'nın ahdi korumadaki göreviyle imasını da içerir.

Sâmîrî kaynaklarına göre İsrâiloğulları, Ken'an topraklarına yerleştikten sonra üç yüzyıl boyunca kuzeydeki Şekem bölgesinde (bugünkü Nablus'un doğusu) bir yer olan Gerzîm dağına kutsal mekân kabul etmiş ve takdimelerini burada sunmuştur. Fakat başkohen Uzzi döneminde yaşayan Eli isimli bir kohen İsrâiloğulları'ndan bir kısmını Şilo'ya göçmeye ikna etmiş ve bu-

rada yeni bir sunak kurmuştur (M. Kürd Ali, VI, 214; Mustafa Murâd ed-Debbâğ, II, 250-251). Bu anlayışa göre İsrâiloğulları'nın ana gövdesini Sâmîrîler temsil etmekte olup Asurlular'ın kuzeydeki İsrâil Krallığı'nı ele geçirmesinin ardından buradaki varlıklarını devam ettirmişlerdir. Kohen Eli'ye uyup ayrılık çıkaranlar daha sonra yahudi diye isimlendirilen topluluğu oluşturmuştur.

Sâmîrîler'in kökeniyle ilgili yahudi kaynaklarında yer alan görüş ise II. Krallar kitabındaki pasaja dayanır (17/24-41). Buna göre Asur Kralı II. Sargon kuzeydeki İsrâil Krallığı'nı ele geçirince buradan sürdüğü İsrâil kabileleri yerine Bâbil, Kuta, Ava, Hamat ve Sefarvayim'den getirdiği grupları Sâmîriye diye bilinen bu bölgeye yerleştirdi. İsrâil Tanrısı'na tapınmadıkları için Tanrı bu karışık grup üzerine aslanlar göndererek bazılarını yok etti. Ardından Asur kralının isteğiyle sürgün edilen kohenlerden biri gelip bu topluluğa Tanrı'ya nasıl ibadet edeceklerini öğretti, böylece aslanların saldırısından kurtuldular. Fakat eski politeist inançlarını gizlice uygulamayı sürdürdüler. Yahudi telakkisinde Sâmîrîler bu topluluğun devamı sayılmış ve sürgün sonrasında mâbedin tekrar inşasını engellemeye çalışan Ezra kitabındaki (bab 4) ayrılıkçı grupla özdeşleştirilmiştir. Rabbânî literatürde Sâmîrîler, Bâbil tanrısı Nergal'e tapınma merkezi olan Kuta'ya nisbetle Kutim diye isimlendirilmiştir (Baba Kamma, 38^b; Sanhedrin, 85^b). Sâmîrîler ile yahudiler arasındaki ayrılık ve hizipleşmenin ne zaman ortaya çıktığı bilinmemekte, arkeolojik kazılar, Gerzîm dağında milâttan önce IV. yüzyılda inşa edilen ve milâttan önce II. yüzyılda yıkılan bir Sâmîrî mâbedinin varlığına işaret etmektedir.

İslâm kaynaklarından Makdisî, Şehristânî ve Kalkaşendî, Sâmîrîler'i yahudilerin bir grubu olarak değerlendirir. Kalkaşendî Karâiler'in ve Rabbânî yahudilerin Sâmîrîler'i yahudi saymadıklarını kaydeder (*Şubhu'l-a'sâ*, XIII, 270-271). Makdisî, Sâmîrîler'in yahudi şeriatının büyük bir kısmını ve Yeşû'dan sonra gelen peygamberleri Tevrat'ta yer almadıkları gerekçesiyle kabul etmediklerini belirtir (*el-Bed' ve't-târîh*, IV, 34). Şehristânî, Sâmîrîler'in temizlenmeye (tahâret) özel bir önem verdiğini, kabilelerinin Gerzîm dağı olduğunu söyler. Onun kaydettiğine göre Sâmîrîler, Allah'ın Dâvûd'a Nablus dağında (Cebel-nablus veya Tûr) bir mâbed (beytül-makdis) yapmasını emrettiğine, Dâvûd'un buna karşı çıkarak zalim olduğuna inanmaktadır. Sâmîrîler diğer İsrâiloğulları'ndan ayrı ola-

rak Allah'ın gösterdiği bu kibleye yönelmektedir (*el-Milel ve'n-nihâl*, s. 219-220). Belâzûrî ise Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın, müslümanlara yardımlarından dolayı Ürdün ve Filistin'deki Sâmirîler'le cizye ödemeyeceklerine dair bir antlaşma yaptığını kaydederek (*Fütûh*, s. 226). Daha sonraki dönemde belirlenen cizyeyi ödemedede zorluk çeken Nablus'taki Sâmirîler'e düşen cizye miktarını devrin halifesinin (246/860) 5 dinardan 3 dinara indirdiği nakledilmiştir (*a.g.e.*, s. 227).

Aynı kutsal kitaba (Tevrat), aynı peygambere (Hz. Mûsâ) ve ortak tarihî geçmişe sahip olan Sâmirîler ile yahudiler arasındaki ihtilâfın kaynağı genellikle farklı kutsal mekânlar, yani Şekem ile Kudûs arasındaki tarihî rekabete atıfla açıklanmıştır. Öte yandan Sâmirî-yahudi ihtilâfını her iki grubun kullandığı takvimlerdeki farklılığa, dolayısıyla dinî bayramların farklı günlerde kutlanmasına dayandıranlar da vardır. Yahudiliğin inançtan çok pratiğe önem veren bir din olduğunu vurgulayan P. R. Weis, en önemli dinî pratik konumundaki bayramların hesaplanmasıyla ilgili farklı takvim uygulamalarının yahudi grupları arasındaki ihtilâfın ana sebebi olduğunu söyler (*Bulletin of the John Rylands University*, XXX/1 [1946], s. 144).

Sâmirî İnanç ve Ritüelleri. Sâmirîler'in inanç sistemi şu prensipler üzerine kuruludur: 1. Tek tanrı: İsrâîl Tanrısı (Şema = İsim); 2. Tek peygamber: Hz. Mûsâ (Mûsâ b. Amram); 3. Tek kutsal kitap: Sâmirî Tevratı; 4. Tek kutsal mekân: Gerzîm dağı. Kudûs yerine Gerzîm dağına kutsal mekân kabul eden Sâmirîler, Şekem'in Süleyman Mâbedi'nin bulunduğu Kudûs'ten çok daha eskiye giden dinî öneme sahip olduğunu iddia ederler (Purvis, II, 594). Hz. Mûsâ'dan çok önce Hz. İbrâhim (Tekvîn, 12/6-8) ve Hz. Ya'kûb (Tekvîn, 33/18-20) Şekem'de sunak inşa etmiştir. Yeşû peygamber orada İsrâîl ile Tanrı arasındaki ahdi yenilemiştir (Yeşû, 24/1). Rehoboam'ı kral ilân etmek için bütün İsrâilîoğulları Şekem'de toplanmıştır (I. Krallar, 12/1). Sâmirî kaynaklarına göre burası aynı zamanda Hz. İbrâhim'in oğlu İshak'ı kurban etmek üzere götürdüğü yerdirdir.

Sâmirîler'le yahudiler arasında peygamberlik ve kutsal kitap konularında da farklılık mevcuttur. Hz. Mûsâ'dan sonra peygamberlik silsilesinin devam ettiğini kabul eden yahudiler çeşitli peygamberlerin almış olduğu vahiyleri Kitâb-ı Mukaddes'e dahil ederler. Mûsâ'nın ardından peygamberliğin son bulduğuna inanan Sâmirîler

ise ilâhî vahiy olmadığı gerekçesiyle Tevrat'ın dışındaki kitapların kutsallığını kabul etmezler. Dolayısıyla sadece kendi Tevrat nüshalarını kutsal sayıp Rabbânî ve Karâî geleneğine mensup yahudilerin benimsediği şekliyle Kitâb-ı Mukaddes'in üç bölümünden (Tora, Nevîm ve Ketuvim) son ikisini reddederler.

İbrânice yazılmış olan Sâmirî Tevratı ile yahudilerin kullandığı ve Masoretik metin diye bilinen Tevrat arasında farklılık vardır. Gesenius 1815'te yayımladığı *De Pentateuchi Samaritani Origine* adlı eserinde Sâmirî Tevratı ile Masoretik metin arasında 6000 noktada farklılık tesbit etmiştir (Macdonald, s. 264). Ayrıca Origen, Sâmirî Tevratı'nın Samareitikon isimli bir Yunanca tercümesinden bahsetmektedir. Günümüzde Sâmirî Tevratı'nın Ârâmîce tercümesi olan bir *Targum* mevcuttur. Bunun IV. yüzyılda Markah tarafından yapıldığı kabul edilmektedir. Sâmirî Tevratı'nın XIII. yüzyılda Ebû Saîd veya XIV. yüzyılda Ebû'l-Feth tarafından gerçekleştirilen bir Arapça tercümesi olduğu da bilinmektedir. Batılı ilim adamlarına Sâmirî Tevratı ilk defa 1616 yılında Pietro Della Valle aracılığıyla ulaşmıştır (*EJd.*, XIII, 268). Sâmirîler ayrıca Taheb diye bilinen bir mesîhin geleceğine inanırlar. Yahudilerin Kudûs'teki mâbedinin milâttan sonra 70'te yıkılmasından sonra bir itikad prensibi olarak kabul edilen Taheb'in gelişi Sâmirîler tarafından Tesniye'de (18/15-18) yer alan, Hz. Mûsâ'nın ardından onun gibi bir peygamber geleceği şeklindeki müjdeye dayandırılır (Sassoni, s. 13).

Yahudiler ile Sâmirîler arasında öldükten sonra dirilme hususunda da ihtilâf bulunduğu bilinmektedir. Rabbânî geleneğe ait bir risâle olan *Masseket Kutim*'in (Sâmirîler risâlesi) sonunda yer alan bir diyalogda Sâmirîler'in ne zaman yahudilerin arasına geri alınacağı şeklindeki bir soruya, "Onlar Gerzîm dağına reddedip Kudûs'ü ve ölümlerini tekrar dirilişini kabul ettiklerinden bundan sonra bir Sâmirî'yi soyan bir İsraili'yi soyan gibi olacaktır" şeklinde cevap verilmiştir (Montgomery, s. 203). Her ne kadar Sâmirîler, Gerzîm'i terkedip Kudûs'ü kutsal mekân kabul etmemiş olsalar da XI. yüzyılda başlayıp XIV. yüzyılda tamamlanan bir sürecin ardından ölümlerini tekrar dirilişine inanmaya başlamışlardır, bu inanç günümüz Sâmirîler'inde de yaşamaktadır (Pummer, s. 8070).

Sâmirîler tarafından hazırlanan bir el kitabında Sâmirîler ile yahudiler arasında mevcut olan temel farklılıklar listelenmiş-

tir (Sassoni, s. 29-31). Bu listede kutsal mekân, kutsal kitap ve takvimle ilgili farklılığın yanı sıra ibadet, dinî otorite ve nesep ile ilgili bazı farklara işaret edilmiştir. Sâmirîler'e göre Tevrat'ın otoritesi hahamlara (rabbi) değil kohenlere aittir; Mesîh de Yahuda kabilesinden değil Yûsuf veya Levi soyundan gelecektir; nesep de anne değil İbrânî ataları (İbrâhim, İshak, Ya'kûb) tarafından uygulandığı üzere baba yoluyla sürmektedir. Ayrıca Sâmirîler Fışh (Pesah) kurbanı uygulamasını devam ettirme, Tevrat'a dayanmayan Purim ve Hanuka bayramlarını kutlamama, Şabat süresince kandil yakmama ve cinsel ilişkiye girmeme, ibadet için herhangi bir cemaat sayısını şart koşturma gibi uygulamalarıyla yahudilerden ayrılır. Sâmirîler, Çıkış kitabında Fışh kuzusu kurban eder ve Tevrat'ta emredildiği gibi ateşte pişirip yerler. Yahudiler ise Kudûs'teki mâbedin milâttan sonra 70'te yıkılmasından sonra kurban ve takdime ibadetinin askıya alındığını kabul ederler.

Günümüzde Sâmirîler. Tevrat merkezli bir din anlayışını benimseyen Sâmirîler, benzer inanç esaslarına ve dinî ritüellere sahip bulunmalarına rağmen en azından milâttan önce IV. yüzyıldan beri yahudilerden ayrı bir dinî gelenek olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Tarih boyunca Filistin'de Sâmirî cemaati hep olagelmıştır. Geçmişte Atina, İstanbul, Halep, Beyrut, Trablusgarp, Kahire ve Şam gibi bölgelerde varlık gösteren Sâmirîler bugün sadece Filistin topraklarında yaşamaktadır. IV-V. yüzyıllarda yaklaşık 1.200.000 kişilik bir cemaate sahip olan Sâmirîler'in sayısı 1917'de 146'ya kadar düşmüştür (Sassoni, s. 2). 2000'li yıllar itibarıyla sayılarının 600 civarında olduğu tahmin edilen Sâmirîler, Nablus'taki Kiryat Luza'da ve Tel Aviv yakınlarındaki Holon'da ikamet etmektedir (bk. NABLUS). Konuşma dili olarak Sâmirî İbrânîcesi ve Arapçası'nı benimseyen bu grup ibadet dili olarak Sâmirî Ârâmîcesi'ni devam ettirmektedir. İsrail'deki Rabbânî otoriteler yahudilerle Sâmirîler arasındaki evliliği onaylamamakla birlikte, nesebin baba yoluyla devam ettiğini kabul eden Sâmirîler, kadın nüfusun azlığı sebebiyle Sâmirî bir erkekle yahudi bir kadının evliliğini Sâmirî geleneğinin takip edilmesi şartıyla geçerli saymaktadır. Sâmirî cemaatinin liderliğini başkohenler yapmaktadır. 2004'te vefat eden başkohen Şalom b. Amram b. Yitzhak'ın yerine günümüzde başkohenlik görevini Elazar b. Tsedaka b. Yitzhak yürütmektedir.

Literatür. Sâmirîler tarafından oluşturulup zamanımıza kadar gelen önemli bir literatür mevcuttur. Yahudilerden farklılıklarını tarihsel olarak ispat etmek için yazılmış tarih kitapları ile kendi dinî ve hukukî uygulamalarını konu edinen "halaha" kitapları Sâmirî literatürünün temelini teşkil eder. Tevrat'ın çeşitli bölümleri üzerine yapılan tefsirler, ibadet esnasında okunan dua kitapları ve Sâmirî İbrânîce'sine yönelik gramer çalışmaları da bu kapsamda değerlendirilebilir. Tarih kitapları genellikle Sâmirîler'in kullandığı şekliyle İbrânîce, Ârâmîce ve Arapça kaleme alınmıştır. Günümüze ulaşan tefsirler ve dinî-hukukî kitaplar ise daha çok Sâmirîler'in Arapça'yı benimsediği döneme ait olduğu için Arapça yazılmıştır. Sâmirîler tarafından çeşitli alanlarda meydana getirilmiş kitaplardan bazılarını şöylece sıralamak mümkündür: A) Dua kitabı. İbadet esnasında okunan dua ve ilâhilerin derlendiği *Defter* isimli bir Sâmirî dua kitabı bugüne kadar gelmiştir. *Defter*'in IV. yüzyılda derlendiği ve daha sonra çeşitli vesilelerle genişletildiği kabul edilmektedir. B) Tarih kitapları. 1. *Esâfir*. Ârâmîce yazılmış olan kitap X veya XI. yüzyılda derlenmiştir. 2. *ha-Tolidah*. İbrânîce olan bu kitap genel olarak Hz. Âdem'den itibaren nesep bilgileri içermekte ve Sâmirî başkohenlerinin bir listesinin yanı sıra önemli Sâmirî ailelerinin nesebini vermektedir. 3. *Sefer Yûşâ' b. Nûn*. XIII. yüzyılda Arapça kaleme alındığı kabul edilen kitap, Yeşû'nun Hz. Mûsâ tarafından görevlendirilmesinden itibaren Sâmirî tarihini içermektedir. 4. *Kitâbü't-Târîh*. Ebû'l-Feth tarafından 1355'te yazılmıştır. C) Halaha kitapları. 1. *Kitâbü'l-Kâfi*. Yûsuf el-Askerî tarafından 1042'de telif edilmiştir. 2. *Kitâbü't-Tabbâh*. Ebû'l-Hasan es-Sûrî tarafından XI. yüzyılda yazılmıştır. 3. *Kitâbü'l-Hilâf*. Münecâ b. Sadaka tarafından XII. yüzyılda kaleme alınmış olup Sâmirîler'le Rabbânî yahudiler ve Karâiler arasındaki farklılıklarını konu edinir. 4. *Kitâbü'l-Ferâ'iz*. Sâmirî hukuku üzerine Ebû'l-Ferrec b. İshak tarafından XIII-XIV. yüzyıllarda yazılmış önemli bir kitaptır.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 226-227; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, IV, 31; Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihâl* (nşr. Abdülazîz M. el-Vekîl), Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), s. 219-220; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), XIII, 270-273; J. A. Montgomery, *The Samaritans, The Earliest Jewish Sect: Their History, Theology and Literature*, Philadelphia 1907; Mustafa Murâd ed-Debbâğ, *Bilâdünâ Filistîn*, Amman 1975, II, 249-269; M. Kürd Ali, *Hıtaş-Şâm*, Beyrut 1403/1983, VI, 213-219; L. Jacobs, *The Jewish Religion: A Companion*, Ox-

ford 1995, s. 441-442; M. Jastrow, *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi and the Midrashic Literature*, New York 1996; Shomron & Osher Sassoni, *The Samaritan-Israelites and their Religion*, Holon/Israel 2004; J. D. Purvis, "The Samaritans", *The Cambridge History of Judaism*, Cambridge 2005, II, 591-613; A. S. Halkin, "Samaritan Polemics Against the Jews", *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, VII, New York 1935-36, s. 13-59; P. R. Weis, "Abu'l-Hasan al-Suri's Discourse on the Calender in the Kitab al-Tabbakh, Rylands Samaritan Codex IX", *Bulletin of the John Rylands University Library Manchester*, XXX/1, Manchester 1946, s. 144-156; M. Gaster, "Sâmirîler", *İA*, X, 148-167; John Macdonald, "Pentateuch, Samaritan", *EJL*, XIII, 264-268; Ayala Loewenstamm, "Samaritans, Language and Literature", *a.e.*, XIV, 752-757; S. Noja Noseda, "al-Sâmira", *EP* (Ing.), VIII, 1044-1046; Reinhard Pummer, "Samaritans", *Encyclopedia of Religion* (ed. L. Jones), Detroit 2005, XII, 8067-8071.

MAHMUT SALİHOĞLU

SÂMİRİ

(الصامت)

Bâtınî İsmâîlîler'in
yedili sisteminde nâtk ismi verilen
peygamberden sonraki altı imamdan
her birine verilen isim
(bk. BÂTİNİYYE; İSMÂİLİYYE).

SAMORİ TURE

(1830-1900)

Batı Afrika'da devlet kurucusu
(1861-1898).

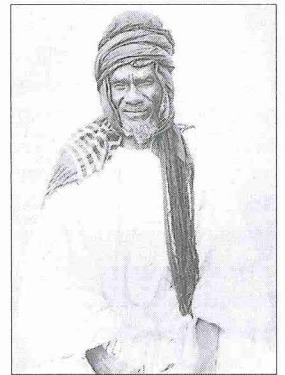
Batı Afrika'da Mandingler'in (Mandingolar) yaşadığı, Gine sınırları içinde kalan, putperestliğin yaygın olduğu bir çevrede Konyan'a bağlı Manyambaladugu'da doğdu. Mandingler'in müslüman Soninke kolundan olan babası ticaret, tarım ve hayvancılıkla uğraşıyordu. Kankan'dan Milo'ya taşınan aile burada aynı etnik gruptan putperest Kamara kabilesiyle birlikte yaşamaya başladı. On beş yaşında iken ticarete başlayan Samori bu yıllarda âlimlerle yakınlık kurarak kendilerinden etkilendi ve ticarî faaliyetlerinde onlardan öğrendiği dinî kurallara uydu. 1853'te annesinin Sise (Cisse) kabilesinin lideri tarafından esir alınması üzerine onu kurtarmak için ticareti bırakıp bu liderin hizmetine girdi. Yedi yıl yedi ay yedi gün süren hizmetinin ardından annesinin serbest bırakılmasını sağladı. Bu süre içerisinde Kur'an eğitimi devam etti, bazı âlimlerin derslerine katılarak dinî bilgilerini geliştirdi. Ayrıca ateşli silâhların kullanılmasıyla ilgilendi. Ardından Berete Emirliği'nin ordusunda askerî

bilgilerini ilettilti ve iki yıl sonra kendi yurduna döndü.

Samori Ture, 1861'de Kamara kabilesinden topladığı gönüllülerin başında dinî ve askerî bir mücadele başlattı. Komuta kademelerinde arkadaşlarını ve yakınlarını görevlendirdiği bir askerî güç oluşturdu ve dört yıl içinde Milo bölgesinin en kuvvetli lideri haline geldi. 1871'de bütün Toron bölgesini hâkimiyeti altına alarak Bis-sandugu'yu yönetim merkezi yaptı. 1875 yılına kadar Mandingler'in yaşadığı bölgelerin tamamını egemenliği altına almayı başardı. 1878'de Yukarı Nijer bölgesini, 1881'de Dyula'nın en önemli ticarî merkezi Kankan'ı ele geçirdi. Böylece idaresindeki toprakların sınırlarını kuzeyde bugünkü Mali şehirlerinden Sikasso'ya, doğuda el-Hâc Ömer'in oğlu Ahmedü'nün ülkesine, batıda Futa Calon'a ve güneyde ormanlık bölgeye kadar genişletti. Hâkim olduğu toprakları 162 idarî bölgeye ayırdı ve her birinin başına yakın akrabalarından birini tayin etti. Din âlimlerini hükümet görevlerine danışman yaptı.

Kankan'ı ele geçirmesinin ardından buranın önde gelen dinî önderlerinden Kur'an ve tefsir dersleri almaya devam eden Samori'ye ilmî bir pâyeye olan "fode" unvanı verilerek hayatı boyunca başında taşıdığı sarık giydirildi. 25 Temmuz 1884'te "almami" (imam ve emîrül-mü'minin) unvanını alan Samori Ture yaklaşık 40.000 (bazı kayıtlara göre 60.000) kişilik bir ordu oluşturdu. Askerlerinin büyük kısmını piyade birlikleri teşkil ediyordu. Bu arada İngiliz kolonisi Sierra Leone'den tüfek ithal etti. İngiliz ve Fransız sömürge birliklerinde bulunduktan sonra kendisine katılan yerli askerlerin yardımıyla silâh yapımı için atölyeler kurdurdu. Sierra Leone-Gine sınırındaki altın madenlerinin olduğu bölgeyi ele geçirmesi maddî gücünü arttırdı.

Mandingler'in çoğunluğunu idaresine alan ve tarihî Mali Sultanlığı'nı yeniden

Samori
Ture